

בס"ד

בס"ד, ר"ח ניסן ה'תש"פ

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נ"ד: 052-5456060
פקס: 052-9933644

rimonim613@gmail.com

תחליף לטבילת כלים בקורונה

כלי שיוצר על ידי גוי או נקנה מגוי צריך טבילה במקווה כשר. מה ניתן לעשות כיום, כאשר בעקבות מגפת הקורונה, ייתכן שלא ניתן יהיה להטביל את הכלי?

בפרשת מטות (במדבר ל"א, כג) לאחר מלחמת מדיין, כותבת התורה:

אֵךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַבְּרָזֶל אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעֶפְרָת:
כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:

התורה מתארת את הכשרת הכלים, המתבססת על הכלל 'כבולעו כן פולטו', אולם, היא מוסיפה מרכיבים נוספים: "במי נדה יתחטא", "וטהר".

המשנה המופיעה במסכת עבודה זרה עה ע"ב אומרת:

"הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים – את שדרכו להטביל – יטביל, להגעיל – יגעיל, ללבן באור – ילבן באור."

המשנה מדברת אך ורק על חיוב הכשרת הכלים (הטבילה כאן משמע ניקוי הכלי במים קרים), והגמרא שם מוסיפה גם דין טבילת כלים, מהמלה "וטהר" (וכך ברמב"ן על התורה שם):

"תנא, וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. מנהני מילי? אמר רבא דאמר קרא כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת."
רש"י (על התורה שם) הבין שהדבר נלמד מהמלים "תעבירו במים", שזהו הטבילה (וכך בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל).

האם טבילת כלים היא מן התורה?

לכאורה, ברור שטבילת כלים היא מן התורה, שהרי הגמרא לומדת זאת מהפסוקים, וכך אכן דעת ראשונים רבים (רש"י כה: ד"ה זוזא; ר"ת בתוס' יומא עח. ד"ה מכאן; רשב"א ע"ז שם; שו"ת הרשב"א ח"ג רנ"ה ורנ"ט; רא"ה בבדק הבית, תערובות, בית ד', ש"ד דף יא, ועוד) שטבילת כלים היא מן התורה.

אמנם, הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ז ה"ה) כותב שטבילת כלים היא "מדברי סופרים". אולם, מושג זה שנוי במחלוקת בדעת הרמב"ם, ויש

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

נ"ד: 052-5456060

פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

הסוברים שביטוי זה מראה על דבר שהוא מן התורה, אך איננו מפורש בה, ויש צורך בחכמים (סופרים) שילמדו אותנו דין זה (והריטב"א והר"ן בע"ז שם, כתבו שהרמב"ם סובר שטבילת כלים מדרבנן וכן כתב המגיד משנה, ואילו הכסף משנה כתב בדעתו שהטבילה מן התורה¹). אמנם, הרמב"ן (על התורה שם) אומר "ולבי מהרהר עוד לומר, שטבילה הזו מדבריהם" (אמנם, בחידושו לעבודה זרה שם כתב שטבילת כלים מן התורה). גם הכלבו (סימן פ"ו) והרדב"ז (שו"ת הרדב"ז החדשות סימן ל"ב, ולדעתו זו דעת רוב הפוסקים).

כיצד ניתן לומר שזהו דין דרבנן? הרי הוא מפורש בפסוקים? אכן, פשוטות המקראות היא שמדובר של טהרה של אפר פרה אדומה, טהרה מטומאת מת! (וכך כתב רש"י שם "לפי פשוטו"). אמנם, על פי חז"ל הפסוקים מדברים גם על טבילת כלים, וכאמור לדעת ראשונים רבים זהו דין תורה. כך נקטו גם רוב האחרונים (הגר"א י"ד ק"כ ס"ק לא; שו"ת נודע ביהודה מה"ת י"ד קמ"ב; חת"ס על השו"ע שם; בן איש חי ש"ב מטות ועוד, וכן משמע בשו"ע י"ד ק"כ, יד. אך עיין גם בשו"ת יב"א ח"ב י"ד ט').

כפי שנראה בהמשך, ישנם כלים שחיובים בוודאי רק מדרבנן. דבר זה משמעותי בעיקר בספקות, שהרי ספק דרבנן לקולא.

¹ אחת ההוכחות בעניין זה, היא מסוגיית משכון בגמרא שם. הגמרא מתבלטת האם כאשר גוי נתן ליהודי כלי כמשכון עבור חוב (הגוי היה חייב כסף ליהודי), נחשב המשכון כאילו היהודי קנה אותו ואם כך יהיה חייב בטבילה, או שמא נחשב הכלי כשייך לגוי ואם כך יהיה פטור מטבילה (כדין כלי השייך לגוי, ונמצא בהשאלה אצל יהודי שפטור מטבילה – נדון בכך בע"ה בהמשך). הגמרא לא הכריעה את הספק. הרמב"ם פסק להקל. אם כך, משמע שטבילת כלים דרבנן (וכן כתב הרשב"א בע"ז עה: להוכיח בדעת הרמב"ם). הראב"ד פסק שהכלי חייב בטבילה ואם כך משמע שחייב טבילה הוא מן התורה. השו"ע (י"ד ק"כ, ט) פסק שהכלי חייב בטבילה. אם כך, נראה שהוא פוסק להלכה שטבילת כלים מן התורה! כמו כן פסק השו"ע שאי אפשר לסמוך על קטן לעניין טבילת כלים (ק"כ, יא) וגם מכאן משמע שטבילת כלים דאורייתא. וכן הוכיח הפרי חדש (ס"ק ו) בדעת השו"ע. אולם, הדבר אינו מוכח. ייתכן שטבילת כלים מדרבנן, והשו"ע החמיר במשכון משתי סיבות: א. ייתכן שכיוון שיש אפשרות בקלות להטביל, נחשב הדבר כדין דבר שיש לו מתירין, ולכן צריך להטבילו למרות שמדובר על דין דרבנן (ואמנם, בשו"ת רע"א סימן ס"ה סבור שבספק איסור דרבנן פוסקים להקל גם בדבר שיש לו מתירין, אך יש חולקים בכך – עיין בכל זה בשו"ת יב"א ח"ב י"ד, ט', ג). ב. ייתכן שכיוון שיש עיגון בפסוקים (אסמכתא) הרי שלמרות שמדובר על דין דרבנן, יש יותר סיבה להחמיר בספיקות.

מצד שני, יש בשו"ע מקור להקל. כאשר אדם זקוק לכלי ביו"ט, ישנה מחלוקת האם מותר להטביל בשבת וביו"ט. השו"ע הביא את המחלוקת (שכ"ג, ז) אבל פסק להקל (וכתב שירא שמים יתן לגוי במתנה ויחזור ויקח ממנו בהשאלה). וכתב הט"ז (ס"ק ה) שלדעתו טבילת כלים היא מדרבנן, ולכן הקל בכך, בניגוד לטומאה, שבה יש איסור להטביל בשבת משום מתקן. אמנם, כאמור פוסקים רבים סבורים שטבילת כלים מדאורייתא, וכך פשוטות הראיות שהבאנו ממשכון ומנאמנות לקטן, אבל הדבר איננו מוכרח (ועיין בכך בהרחבה בשו"ת יב"א ח"ב י"ד סימן ט'). אמנם, יש מקום לדחות הוכחה זו. כפי שנראה להלן, יש מקום לחקור האם טבילת כלים היא הוצאת איסור או מצווה. אם יש בה הוצאת איסור, הרי שהיא מעין איסור חפצא. אם זו מצווה, הרי שזו מעין מצוות גברא, אלא שיש לקיים אותה בכלי, לכן, ייתכן שמותר לטבול בשבת או ביו"ט, כי אין איסור בחפץ, כמו למשל בדבר טמא. ממילא, אין זה נחשב כתיקון כלי, אלא כקיום מצווה, המאפשרת להשתמש בכלי. ועדיין הדבר צריך הכרע.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

נייד: 052-5456060

פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

שימוש בכלים ללא טבילה:

האם יש איסור להשתמש בכלי שאיננו טבול או שמא יש רק מצווה לטבול את הכלי?

האור זרוע (ע"ז רצ"ג) סבור שגם בשימוש ללא טבילה ישנו איסור תורה "דאסר רחמנא להשתמש בהם בלי טבילה". יש שסברו שמותר להשתמש בכלי ללא טבילה (עיין שו"ת מהר"ח אר"ז סימן ס"א וסימן ס"ג; ראב"ה בפסחים סימן תס"ד; פסקי הר"ד עבודה זה עה; שו"ת אבני נזר תי"ח, יא, בדעת הר"ף). הדעה המקובלת היא שאין בכך איסור תורה, אך אסור מדרבנן להשתמש בכלי (ישועות יעקב יר"ד ק"כ; ביאור הלכה שכ"ג, ז, ד"ה מותר; גרש"א, מעדני ארץ, שביעית ט"ז, ס"ק י [כאשר לא יכול להטבילו – מנחת שלמה ח"ב סימן ס"ו, יד]; שו"ת יבי"א ח"ב יר"ד, ט', ב), הרמ"א (ק"כ, ח) פסק שיש איסור להשתמש בכלי ללא טבילה.

לאור מחלוקת זו, ניתן להבין בשתי צורות את דין טבילת כלים: א. ישנו איסור להשתמש בכלי ללא טבילה. ב. ישנה מצווה לטבול את הכלי שרוצה לייעד לאכילה. לפי ההבנה הראשונה, התורה אסרה להשתמש בכלי שנקנה או נלקח מן הגוי, וטבילת כלים היא מתיר להשתמש בכלי. לפי ההבנה השנייה, ישנה מצווה חיובית, להטביל כלי הנלקח מן הגוי, אולם, אין איסור להשתמש בכלי ללא טבילה.

להלכה פסק הביאור הלכה (שכ"ג, יז) ואחרונים רבים נוספים (שהובאו לעיל) שיש איסור דרבנן להשתמש בכלי ללא טבילה.

מה הדין כאשר אדם לא יכול להטביל את הכלי?

הגרש"א (מעדני ארץ, שביעית ט"ז ס"ק י, ובמנחת שלמה ח"ב ס"ו) סבור שבמקרה זה פטור מטבילה. דבר זה מובן אם נאמר שטבילת כלים היא מצווה. ממילא, אם אינו יכול לקיים את המצווה ייתכן שפטור. אולם, אם נאמר שזהו מתיר, הרי שישנו איסור להשתמש בכלי כל עוד איננו טבול, וגם אם אי אפשר לטבולו, עדיין יהיה איסור להשתמש בו. מכל מקום, המציאות שלנו קרובה למציאות שלא ניתן להטביל את הכלי, ולכן יש בהחלט מקום לצרף את דעת הגרש"א, לאחד מהפתרונות הבאים.

הפתרונות:

פתרון ראשון: נתינה במתנה לגוי והשאלה ממנו:

הגמרא במסכת עבודה זרה (עה:) מדייקת שהפסוקים בתורה מדברים דווקא על כלים שנלקחו כשלל במלחמה ("ויקחו את כל השלל... ויביאו אל

משה... ואת השלל" – במדבר ל"א, יא-יב), כלומר: כלים שעברו לרשות ישראל. מכאן למדו שצריך להטביל רק כלי שעכשיו שייך לישראל, ולא כלי שלוקחים בהשאלה מגוי:

יוסף צבי רימון

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה, אבל לשיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

נ"ד: 052-5456060

OP9: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

שאולין לא.

מה ההגיון בדין זה? הרי סוף סוף כלי שואל הוא של הגוי?

הירושלמי (סוף ע"ז) מבאר את טעם הדין של טבילת כלים, וממילא גם את ההשלכות לשאלתנו:

צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל... לא שנו אלא לוקח

אבל שואל מותר...

כלומר, מטרת הטבילה היא כמו גיור של הכלי. כמו שאדם שמתגייר צריך טבילה, כך גם כלי שעובר מטומאת הגוי לקדושת ישראל צריך טבילה.

לכן, אם הכלי נשאר אצל הגוי, ואנו משתמשים בו רק בהשאלה, הרי שהכלי איננו צריך טבילה, שהרי לא עבר לבעלות של ישראל (לא הגיע לקדושת ישראל).

השלחן ערוך (שכ"ג, ז) הביא פתרון זה, כאשר רוצים להטביל כלי לצורך שבת או יום טוב. נחלקו ראשונים או שיש בכך תיקון של הכלי. השו"ע (שם) מביא את שתי הדעות, אך כותב שירא שמים, יצא ידי כולם, ויתן את הכלי לגוי במתנה, ויחזור ויקח ממנו בהשאלה:

מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם

ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה.

הט"ז והמשנה ברורה (שם) כתבו שלאחר השבת, יחזור ויטביל את הכלי בלי ברכה.

הרמ"א (יר"ד ק"כ, טז) הציע לעשות כך כאשר אין לו מקווה "וכן יעשה אפילו בחול, במקום שאין לו מקוה".

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה, קכ"ו, ב. הרב יצחק יעקב וייס) הציע לנהוג כך לגבי כלים חשמליים – לתתם לגוי ולחזור לקחת אותם בהשאלה², כיוון שאין דרך אחרת להטבילם.

² אמנם דרך זו איננה פתרון לכתחילה להשתמש בכלי ללא טבילת כלים, אלא רק במקום שאין דרך אחרת, כמו כלים חשמליים. לעתים ישנם בתים שההורים אינם מוכנים להטביל את הכלים. למרות זאת, יכולים ילדיהם לאכול שם. אמנם, ניתן לפתור את הבעיה אם ההורים יסכימו למכור את הכלים לגוי (ניתן לעשות שטר, הדומה לשטר מכירת חמץ), והגוי יחזור ויתן להם את הכלים בהשאלה. כמו כן, בכלי שמתכוון להשאירו אצלו לעולם באופן זה, הדבר מסובך יותר, כיוון שבעבודה זרה עה: נראה ש"דעתיה לשקועיה" מחייב טבילה, לכן אינו מועיל כאשר דעתו להשאירו אצלו לעולם: "איבעיא להו: משכנתא, מאי? אמר רב בר רב אשי: אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא, ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר: משכנתא כזביני דמיא, אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה".

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

ני"ד: 052-5456060

פסק: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

לאור זאת יש להציע גם במציאות שלנו, לתת לגוי במתנה ולחזור ולקחת ממנו בהשאלה. את מינוי השליחות ניתן לעשות גם בטלפון, כי מינוי שליחות לא צריך אפילו קניין, אבל את הקניין לגוי יש לעשות כהלכתו. אם הגוי נמצא לידינו, הדבר הפשוט ביותר הוא לתת לו את הכלי, להסביר לו שאנו נותנים לו את הכלי במתנה, אבל הוא משאיל לנו את הכלי. ואז לתת לגוי את הכלי והוא יגביה אותו.

קניין לגוי ניתן לעשות בהגבהה או במשיכה.

כאשר הכלים לא ליד הגוי, ניתן להקנות לו באמצעות שטר מכירה, להלן נוסח אפשרי:

תחילה מישוהו נותן לגוי סכום מסוים, למשל עשרה שקלים. אחר כך, חותמים על החוזה, והגוי נותן סכום זה למוכר (היהודי, שהוא גם שליח גם אנשים אחרים), וגם עושים קניין כף, ומקנים את הכלים אגב החדרים שלהם. להלן הנוסח:

שטר מכירת כלים

תאריך: _____

חתימת ידינו תעיד, שמכרנו ל _____ ; מס' ת"ז _____

את הכלים הרשומים להלן, הנמצאים בדירה השייכת/מושכרת למשפחת _____, הנמצאת ב _____.

רשימת הכלים:

עם חתימת החוזה תשולם מקדמה בסך 10 ש"ח, ואת השאר ישלם הקונה בעתיד (לפי הערכת שומה).

לגבי כלי חשמל אפשר גם לשתף את הגוי בחלק קטן של הכלי, ולומר לו שאם ירצה יוכל להשתמש וגם שותפות עם הגוי פוטר הכלי מטבילה, (רמ"א קכ יא) ובזה אינו הערמה מוחלטת.

וגם אפשר לעשות מכירה גמורה לזמן כמו מכירת חמץ.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נייד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

המוכרים יוכלו לקנות את הכלים בחזרה תמורת 10 ש"ח, בכל עת שירצו. הקונה משאיל את הכלים למוכר עד לתשלום המלא.

בסכום הקנייה כלולה השכרת מקום החפצים הנ"ל.

ליתר תוקף על כל הנ"ל עשינו עם הקונה גם תקיעת כף, וגם התרצנו שיקנה את הכלים אגב שכירת החדרים הנ"ל.

ולראיה באנו על החתום,

המוכר _____ או _____ בא _____ כוחו _____
הקונה _____

עדים:

שם: _____ חתימה: _____

שם: _____ חתימה: _____

אודיטא:

ישנה גם דרך להקנות לגוי בצורה ישירה על ידי קניין אודיטא. הגמרא בבבא בתרא קמט. מדברת על קניין אודיטא, שבו האדם מודה שדבר מסוים שייך למישהו, וממילא נחשב הדבר כאילו הקנה אותו עבורו.

נחלקו הראשונים האדם קניין אודיטא פועל מדין קניין או שאין כאן קניין אלא שכיוון שהודה שהחפץ של חברו (ולפי זה צריך להודות בלשון עבר "נתתי את החפץ") הרי שהחפץ שייך לחבירו. כלומר, אין כאן קניין, אלא שהוא מודה שהחפץ שייך לחבירו.

נחלקו ראשונים ואחרונים האם קניין אודיטא מועיל באיסורים או רק בממונות. הב"ח (יר"ד, קס"ח, טו) סבור שהקניין מועיל גם באיסורים (הביאו הקצות קצ"ד, ס"ק ג, והסכים עמו). הט"ז (שם ס"ק יד) חולק עליו וסובר שמועיל רק בממון ולא באיסורים. והש"ך (נקודות הכסף שם) חלק על הט"ז. ואילו המקור חיים (תמ"ח, ס"ק ה) לא התיר אודיטא במכירת חמץ.

הגמרא בב"מ (מו.) סבורה שאם אין לאדם קרקע ובגדים וכד', הרי שאין לו דרך להקנות את המעות לחבירו. אולם, לכאורה יש דרך להקנות

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נייד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

ע"י קניין אודיטא, דהיינו שמודה שהכסף שייך לחבירו. שאלה זו הקשו התוס' בב"מ, ונשארו בקושיה.

לעומת זאת, לתוס' בב"ק (קד: ד"ה אגב) היה ברור שקניין אודיטא אינו מועיל עבור פדיון מעשר שני, שהוא מדאורייתא, ומועיל רק לשם כך שבדיני אדם, יכול חבירו לגבות את הכסף.

מסתבר שהמחלוקת שבין התוס' היא האם קניין אודיטא מועיל באיסורים [כך משמע מהתוס' בב"מ מו., שנשארו בקושיה על הגמ'], או שאינו מועיל באיסורים [כפי שמשמע בתוס' בב"ק].

מהקצות עולה, שיסוד המח' נעוץ בהבנת אודיטא. התוס' בב"מ הבינו שאודיטא "הוא גופה קניין" (לשון הקצות). כלומר שזהו קניין שקונה את החפץ לחבר (אע"פ שהחפץ אינו שלו). לכן, הם הבינו שאודיטא יכול להועיל גם לפדיון מעשר שני.

לפי זה, כנראה שהתוס' בב"ק, הבינו שאודיטא הוא רק הודאה על מציאות, וכיוון שהאדם מודה שהחפץ של חבירו, הרי שב"ד פועלים ע"פ הודאה זו, ומעבירים את החפץ לחבירו. לכן, כיוון שבאמת כלפי שמיא, הכסף איננו של חבירו, הרי שאין הוא יכול לבצע בו פדיון מעשר שני.

הקצות עצמו דוגל בדרך הראשונה, וסבור שאודיטא זהו קניין ממש. החזו"א (ב"ק, י"ח, ס"ק ו) לעומת זאת, סבור שזו רק הודאה על מצב קיים. לכן הוא סבור, שגם על דבר שקניין לא חל בו, כגון דבר שאינו ברשותו, הרי שהודאה תועיל [ייתכן שגם התוס' בב"מ מסכימים להבנת החזו"א, אלא שהם סבורים, שב"ד פועל ע"פ ההודאה ומעביר את הכסף לחבר, אזי נחשב הדבר לממונו ממש, ומועיל גם לאיסורים].

עדים באודיטא – התוס' בב"ב מ. (ד"ה קניין) כותבים בשם ר"ת, שקניין סודר אינו צריך עדים. ראייה לכך: בסוגיה בב"מ מז. שואלים מדוע האיש שהיה עומד בגורן לא הקנה את המעות לחבירו בקניין סודר. לכאורה יכלו לתרץ בפשטות, שלא היו שם עדים. כנראה שהגמ' סבורה, שקניין סודר עובד גם בלא עדים (יש דעות החולקות על ר"ת).

תוס' בב"מ מו. (ד"ה וניקנינהו) שואלים מדוע לא קנה האיש את המעות בקניין אודיטא. תוס' נשארו בקושיה, למרות שיכלו לתרץ בפשטות, שלא היו שם עדים. כנראה שהם סבורים שקניין אודיטא עובד גם כשאין עדים, וכ"כ הנתיבות, סימן מ', ס"ק א, בדעת תוס'. אמנם, דעת הקצות (סימן מ', סוף ס"ק מא) שצריך עדים. הוא דומה את הנתיבות, במשובב נתיבות (סימן מ') וכותב שיייתכן שבסתם גורן מצויים בני אדם, ולכן לא תירצו זאת התוס', למרות שבאמת הם סבורים שאודיטא יכול להיות רק בפני עדים.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נייד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

הריטב"א (ב"מ מו., מיוחסים לריטב"א), הקשה את קושיית התוס',
ותירץ שמדובר שלא היו בגורן עדים, ואם כך, לדבריו עולה שצריכים עדים
באודייתא.

אם אנו מבינים שאודייתא זהו **קניין ממש**, אזי יש מקום להבין שאין
צורך בעדים, אולם, אם מבינים שאודייתא זו הודאה על מציאות, מסתבר
שלא תהיה משמעות להודאה שלא בפני עדים, שהרי רק על פי עדים, יש
משמעות להודאה בבית דין (ויש להאריך בכך ולדון עוד ואכמ"ל).

אמנם, כתב **בשר"ת בית שלמה** (ח"א סימן ס"ה, עב) שאם כתב בשטר
בכתב ידו מועיל אף בלא עדים, גם לקצות, כי כתב ידו נחשב כעדים לעניין
שטר.

האם קניין אודייתא מועיל גם כאשר רוצים להקנות לגוי? נחלקו בכך
האחרונים: לדעת **הקצות** (קצ"ד ס"ק ג) הקניין מועיל גם בגוי, ואילו לדעת
האמרי בינה (הלוואה, טז) קניין אודייתא אינו מועיל בגוי. כאמור, נחלקו
עוד האם הוא מועיל באיסורין או רק בממונות. **הקצות** (שם) התיר זאת
אפילו במכירת חמץ.

מכל מקום, כיוון שבטבילת כלים מדובר על שימוש בכלי (כאשר אין
דרך להטביל) שזהו רק **איסור דרבנן**, יש סברה גדולה יותר להתיר.

וכך היה מורה הרב **מרדכי אליהו** (שמעתי מהרב נועם מייזלס ששמע
מהרב חיים בן שושן, שכך היה מורה הרב אליהו, ושכך מובא גם בגליון קול
צופיין. ועיין בדברי הרב מייזלס באתר ישיבה) לגבי כלים חשמליים,
להקנות בקניין אודייתא לשומר הערבי ששומר בכניסה לבית חולים שערי
צדק בשבת (למרות שהגוי לא יודע מכך ולא יידע מכך). וכן כתב הרב יעקב
כהן (ישיבת כיסא רחמים, ספר זיכרון, ויען שמואל י"ז, סימן ל"ו).

כיצד עושים קניין אודייתא:

- א. צריך להודות בלשון עבר ולא בלשון עתיד, כלומר שאומר "חפץ זה שייך לפלוני",
"נתתי לפלוני".
- ב. לכתחילה טוב שיהיו עדים, אך פועל גם בלי עדים. וניתן במקרה שאין עדים, לעשות
זאת דרך זום. וטוב במקרה כזה, גם לכתוב בכתב ידו שהכלים שייכים לגוי
(באודייתא), כי באופן זה ייתכן שמועיל גם בלי עדים.
- ג. צריך לומר שמקנה לגוי מסוים. הוא לא צריך להיות בקשר איתו, רק לדעת על
מציאותו (עקרונית אפשר להקנות לשר מסוים או לעובד מסוים), והגוי לא צריך
לדעת מהקניין.
- ד. לכתחילה צריך לומר את הדברים בעצמו ולא בשליחות (כיוון שצריך להודות בעצמו,
ולא על ידי שליח. אמנם, במכירת חמץ, מוסיפים גם אודייתא, למרות שהרב הוא
שליח, כיוון שיש שם גם קניינים נוספים, ורוצים לחזקם).

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10

אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644

נייד: 052-5456060

פסק: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

כאמור, בכל הדרכים של הקניין לגוי, בעתיד כאשר יהיה ניתן להטביל את הכלי, יטבילנו ללא ברכה (משנה ברורה שכג, לה) או שיבקש מהגוי להקנות לו את הכלי, ויטבילנו בברכה (הגרשז"א, שמירת שבת כהלכתה י"ב, הערה פט).

פתרון שני: יתכוון מראש לא לזכות בכלי

מלכתחילה כאשר קונה את הכלי, יתכוון מראש שלא לזכות בו אלא לאחר הטבילה, וממילא כיוון שהכלי איננו שלו, אינו צריך טבילה (מנחת שלמה ח"ב סימן ס"ו). (אך אין לנהוג כך לכתחילה, כיוון שכאשר לוקח את הכלי ומשתמש בו, נראה כאילו רוצה לזכות בו).

פתרון שלישי: הפקרת הכלי

בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן ס"ו, אות טז) כתב שבשעת הדחק שאינו יכול להטביל את הכלי, יש מקום להפקיר את הכלי, וכשלוקח אותו לאחר מכן, יתכוון שלא לזכות בו (אך אין לנהוג כך לכתחילה, כיוון שכאשר לוקח את הכלי ומשתמש בו, נראה כאילו רוצה לחזור ולזכות בו).

כיצד מפקירים?

מדוע מצריכים שלושה להפקר? בגמרא מסכת נדרים (מה, לפי רבי יהושע בן לוי, ודלא כר' יוחנן שם) מבואר, שהטעם שצריך שלושה אנשים להפקר הוא, שיהיה אחד שיכול לזכות בחפץ המופקר (אם ירצה בכך) ושני עדים שיראו שזכה בחפץ. הרמב"ם (נדרים פ"ב הט"ז) פוסק לאור זאת, שמדאורייתא מספיק הפקר בפני אחד, ואילו מדרבנן צריך שלושה.

לדעת הרמב"ם (נדרים פ"ב הט"ז) והשלחן ערוך (ח"מ, רע"ג, ז) צריך להפקיר דווקא בפני שלושה, ואף מדאורייתא מועיל בפני אחד אך לא בפני עצמו. אולם, לדעת הרא"ש והטור ניתן להפקיר גם בפני עצמו וכך דעת הרמ"א (ח"מ שם). אמנם, מדרבנן צריך בכל מקרה הפקר בפני שלושה (סמ"ע שם ס"ק יא). מסתבר, שכאשר אין ברירה, ניתן להקל להפקיר בפני עצמו. הש"ע עצמו, שכאמור פסק שצריך דווקא שלושה, הקל בהלכות שבת (רמ"ו ג', לעניין הפקרת בהמתו שהשאלה לגוי, והגוי מעכבה אצלו בשבת) כרא"ש שיפקיר בינו לבן עצמו. בשער הציון (שם) יישב שסמך על הרא"ש בשעת הדחק. ואם כך, כאשר אין דרך אחרת, ניתן להפקיר בפני עצמו וכמובן עדיף בפני אחד אחר.

האם צריך עדים כשרים? אם יש כאן צורך בעדות ממש, יש הסוברים שצריך דווקא עדים כשרים, אולם, ייתכן שכל הצורך בשלושה הוא בכדי

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נ"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

לפרסם את הדבר (וכך לא יכול לחזור בו), וממילא כיוון שכך הדבר יוצא מרשותו (עיין במפרש שם בנדרים ובתוס' שם ד"ה הא, ובר"ן וברא"ש שם).

פרט לכך, בתוס' בנדרים מה. (ד"ה רבי) מובא שכל הצורך בשלושה (מדרבנן) הוא בקרקע (כי חששו שיערים להפקירם כדי שלא יצטרך לתת מעשרות, ויחזור ויקנה בחזרה – עיין בסוגיה שם בנדרים מד). וכן במאירי (שם) וברא"ש (שם פ"ד ה"א), ואם כך, במקרה שלנו, די בהפקר בפני אחד (ואם כך בוודאי שאין כאן דין עדות). וכן כתב בערוך השלחן. אמנם, התוס' במקום אחר (שבת יח: ד"ה דמפרקא) והרמב"ן (פסחים ד:; וגם בתוס' שם ד"ה מדאורייתא) סבורים שאף במטלטלין יש צורך בשלושה (מדרבנן).

האם ניתן להפקיר בפני שלושה אנשים בטלפון או בוידאו (כגון: באפליקציית זום)?

אם אין צורך בעדות גמורה (א). כי הצורך בשלושה הוא עבור פרסום. ב. כי אין צורך בהפקר בשלושה אלא באחד. ג. כי בהפקר מטלטלין לא צריך שלושה), מסתבר שיועיל הפקר גם בטלפון ובוודאי בזום, שהרי יש כאן פרסום בדיוק באותו אופן כפי שהיה אם היו לידו. אולם, אם יש צורך בעדות יש מקום לדון האם זיהוי קול בטלפון נחשב כעדות?

מצד אחד, הגמרא במסכת גטין (כג.) אומרת שסומא מותר באשתו בהסתמך על זיהוי קול³, אולם, בגמרא במסכת סנהדרין (סז.) משמע ביחס לדין מסית, שאין סומכים על זיהוי קול (בכדי להפילו, אלא צריך "שיהו הן רואין אותו ושומעין את קולו").

ונחלקו בדבר הראשונים. בתשובת הר"י מגאש (סימן קמ"ט) כתב שזיהוי קול נחשב כעדות. אולם, לדעת היד רמ"ה (סנהדרין סז.) אין לסמוך על זיהוי קול כעדות.

נחלקו הקצות (סימן פ"א, יג) והנתיבות (שם ס"ק ז) ביישוב הסתירה. הקצות מיישב, שלעניין עדות נפשות או ממון אין לסמוך על זיהוי קול, כיוון שצריך עדות גמורה של שני עדים (הגמרא בסנהדרין). רק לעניין איסורים ניתן לסמוך על זיהוי קול (הגמרא בגטין), כיוון שבאיסורים הכלל הוא, שעד אחד נאמן באיסורין. לפי זה, אמנם בטבילת כלים מדובר על איסורים, אבל ההפקר הוא דין ממוני, ולכן לכאורה לא שייך כאן הכלל שעד אחד נאמן באיסורין. לפי שיטה זו לכאורה לא יועיל זיהוי קול לעניין הפקר. אולם, הנתיבות מחלק בין נפשות לממון: לעניין נפשות צריך ראיה

³ המשנה שם אומרת שעיוור איננו יכול להיות שליח כדי למסור גט מהבעל לאשתו. רב ששת מסביר שזיהוי של קול איננו מספיק וצריך זיהוי על פי ראיה. רב יוסף לעומת זאת כותב שניתן לזהות גם על פי קול, שהרי סומא מותר באשתו, ונותן נימוק אחר לפסול עיוור משליחות בגט (דין מיוחד בגט "בפני נכתב ובפני נחתם" שצריך להעיד על כתיבת הגט ועל החתימות, דבר שעיוור איננו יכול לעשות).

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
נ"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

וידיעה, ובכך עוסקת הגמרא בסנהדרין, אולם לעניין **ממון** די **בידיעה**. לפי שיטה זו יש מקום לדון שייטכן שיועיל זיהוי קול לעניין הפקר.

בש"ת חתם סופר (ח"מ סימן ב') כתב שאי אפשר להוציא ממון על ידי זיהוי קול. לשיטתו נראה לכאורה שלא יועיל זיהוי קול לעניין הפקר. אמנם, יש מקום לעיין בדבריו, האם הפקר יהיה זהה בדבר זה להוצאת ממון, או שייטכן שדווקא להוציא ממון לא ניתן על ידי זיהוי קול, כיוון שהאדם מוחזק בממון, אך לגבי הפקר, הממון כבר לא אצל האדם, אף שאין חולק שהוא הבעלים הקודם.

ייתכן שגם אם נאמר שבדרך כלל זיהוי קול מועיל בדיני ממונות, זיהוי על ידי הטלפון איננו מספיק, שהרי **ניתן להערים באופן זה**. מאידך, ייתכן שגם חלק מהמחמירים בזיהוי קול בדיני ממונות, יודו שזיהוי קול וראה של זום יועיל.

הרב פיינשטיין (ש"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קלט) סבר שכנראה אישה יכולה למנות שליח לקבלת גט (שליח שצריך עדים, ולא כמו מינוי שליח רגיל) באמצעות הטלפון, אם העדים מזהים את קולה של האשה:

מסתבר שאם מכירין קולה יכולה למנות שליח קבלה ע"י הטעלעפאן באופן שישמעו שני עדים ע"י שני טעלעפאנס /טלפונים/ בבת אחת ויודיעו לה ששומעין שני עדים בהטעלעפאן איך שהיא ממנה השליח. ולרוחא דמלתא יעשו אח"כ גם זיכוי ע"י אותו השליח קבלה עצמו.

גם בספר פירות שביעית (פ"כ, כה), כתב שאם שומעים את קולו ומזהים אותו, מועיל הפקר בטלפון לעניין ביעור פירות שביעית. (ועיין עוד בעניין הפקר פירות שביעית, בספרי הלכה ממקורה – שמיטה).

ולמעשה: אם יכול להפקיר בפני שלושה – עדיף. ואם לא, נראה שכיוון שדין שימוש בכלים ללא טבילה הוא דרבנן, יוכל להפקיר גם דרך הזום, כי יש סברות רבות שהפקר באופן זה יועיל לעניין טבילת כלים⁴ (ואם יכול שיהיה ליחד אחד, עדיף). בעתיד כאשר יהיה ניתן להטביל את הכלי, יזכה בחזרה בכלי, ויטבילנו בברכה.

במציאות שלנו נראה לסמוך על אחד הפתרונות הנ"ל:

א. נחלקו ראשונים האם טבילת כלים דאורייתא. וניתן לצרף את הסוברים שהיא דרבנן (לספקות שלהלן).

ב. השימוש בכלי ללא טבילה הוא בוודאי דרבנן (במציאות שלנו, שממילא לא יכול להטביל, וגם מתוך הנחה שבעתיד ינסה לטובלם).

⁴ ולהפקיר על ידי שליח – זהו דבר בעיית. כך כתב הר"ן (בתחילת פסחים) והסביר רבי עקיבא איגר (גטין לב) שהפקר הוא מילי, ומילי לא מימסרן לשליח. ועיין שם עוד בר"ן שהתקשה בכך, שהרי ניתן לבטל גט על ידי שליח ואכמ"ל.

ג. כאשר איננו יכול להטביל ייתכן שלא צריך כלל טבילה (גרשז"א).

ד. כל הדברים שאמרנו אמורים בכלי מתכות. כלי זכוכית הם בוודאי דרבנן, ואם כך יש כאן תרי או תלת דרבנן.

יוסף צבי רימון

ה. הפתרון של גוי או של הפקר הוא פתרון שבוודאי פועל, אלא שבצירוף לדברים הקודמים יש להוסיף פתרון של ארון שבות דרום נשיא סולמות ולאופק.

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
ני"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

הכלים החייבים בטבילה:

כלי מתכת צריכים טבילה מדאורייתא (אמנם, השימוש בכלי עד הטבילה, הוא רק איסור דרבנן).

כלי זכוכית צריכים טבילה מדרבנן.

כלי עץ, אבן וחרס – אינם צריכים טבילה.

כלי פלסטיק – אינם חייבים בטבילה, ויש הנוהגים להטבילם בלא ברכה, במיוחד כשאין טרחה מיוחדת בדבר. כיום שיש קושי להטביל, ניתן לסמוך על המקילים ולא להטביל כלי פלסטיק.

כלי קרמיקה המצופה בזכוכית (רוב הצלחות והספלים כיום) – נחלקו הפוסקים, ונוהגים להטביל בלי ברכה. במציאות שלנו כעת, ניתן לנהוג לקולא ולא להטביל כלל (אך עדיף לנהוג באחד מהפתרונות לעיל).

כלים שאינם כלי סעודה – כלומר, שאינם משמשים לאוכל, או שיש בהם תמיד אוכל בעטיפה – אינם צריכים טבילה.

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
ני"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

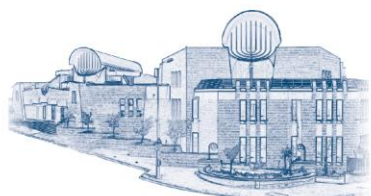
לסיכום:

כאשר אי אפשר להטביל כלים, ניתן לנקוט בפתרונות הבאים:

- א. לתת את הכלי לגוי, ולחזור ולקחת ממנו בהשאלה.
אם הגוי לידינו, הטוב ביותר הוא שהוא יגביה את הכלי (לאחר שיתאפשר להטבילו, יש להטביל את הכלי בלא ברכה או לבקש מן הגוי את הכלי בחזרה ולהטבילו בברכה).
 - ב. אם קונים כלי חדש, להתכוון שלא לזכות בכלי עד הטבילה (זהו פתרון רק למציאות שלנו, אבל לא לכתחילה).
 - ג. להפקיר את הכלי בפני שלושה אנשים (הכלי לא צריך להיות ליד האנשים שאנחנו מפקירים בפניהם). אם לא ניתן להפקיר בפני שלושה, ניתן להפקיר גם באמצעות זום, ואם גם זה לא אפשרי, ניתן גם להפקיר בשיחת ועידה בטלפון (וכאשר יתאפשר להטבילו, יתכוון לזכות בו, ויטבילנו בברכה). אם יש אדם אחד לידו, כדאי להפקיר גם בפניו.
 - ד. כאשר קשה לפעול בהתאם לפתרונות הנ"ל, ניתן להשתמש בינתיים ללא טבילה (כיוון שאי אפשר כעת להטביל) ויטבילו כשיתאפשר הדבר.
 - ה. כלי מתכות וזכוכית – צריכים טבילה (או את הפתרונות שלעיל).
כלי עץ, חרס, אבן – פטורים מטבילה.
- כלי פלסטיק, כלי קרמיקה המצופה בזכוכית (רוב הצלחות והספלים שלנו) – מחלוקת הפוסקים, רבים נהגו להטביל בלי ברכה, אולם במציאות שלנו, ניתן לסמוך על המקלים ולא להטביל כלל (או להדר באחד מהפתרונות לעיל).
- כלים שהאוכל לא נוגע בהם ישירות – לא צריכים טבילה.

מציאות הקורונה גובה גם סכנות בנפש, אבל גם קשיים בתחומי פרנסה וגם בתחומי קיום המצוות. בע"ה שבקרוב נזכה לראות כיצד מציאות זו מעלה אותנו למקום גבוה יותר, טהור יותר וקדוש יותר,

יוסף צבי רימון

יוסף צבי רימון

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום
נשיא סולמות ולאופק

רחוב קבוצת אברהם 10
אלון שבות 9043300

משרד: 02-9933644
ני"ד: 052-5456060
פקס: 153-2-9933644

rimonim613@gmail.com

